

Bruk av tvang og fysisk makt i barnehage

Utdanningsdirektoratet svarer Fylkesmannen i Vestfold om bruk av tvang og fysisk makt i barnehage

TOLKNINGSUTTALELSE 20.12.2016

Gjelder

- Barnehageloven - § 1. Formål

Utdanningsdirektoratet viser til henvendelse fra Fylkesmannen i Vestfold 26. august 2016. Slik vi forstår dere, ber dere om materiale som beskriver den barnehageansattes handlingsrom og grenser når det gjelder bruk av fysisk tvang og makt overfor barnehagebarn.

Vi mener at barnehageloven, FNs barnekonvensjon og straffeloven gir barn som går i barnehage et klart rettslig vern mot fysisk tvang og makt. Det betyr at barnehagesektoren er godt regulert i lov.

Barnehagen har et særlig ansvar for ivareta barnas behov for omsorg når barna er i barnehagen i barnehagens åpningstid, jf. barnehageloven § 1. Barnehageloven gir **ikke** hjemmel til bruk av tvang og makt. Barn skal beskyttes mot «alle former for fysisk eller

psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens [...]annen person har omsorgen for barnet», jf. barnekonvensjonen artikkel 19.

Barnets fysiske integritet har et sterkt rettslig vern etter straffeloven. Dette vernet er likt uavhengig om barnet oppholder seg i barnehagen eller ikke. For barnehagen innebærer det at personalet alltid må vurdere om eventuell bruk av fysisk makt er tillatt i den konkrete situasjonen ut fra reglene i straffeloven. Dette gjelder særlig bestemmelsene om voldslovbrudd i straffeloven kapittel 25. Hvis handlingen for eksempel regnes som en kroppskrenkelse, vil handlingen normalt være straffbar og ikke tillatt. Dette må vurderes konkret i hver enkelt sak.

I enkelte ekstraordinære tilfeller kan det være at en kroppskrenkelse likevel ikke er straffbar, fordi handlingen kvalifiserer som nødverge eller nødrett etter straffeloven §§ 17 og 18. Personalet kan oppleve at det er nødvendig å gripe inn overfor barna for å hindre at barnet, andre barn, ansatte eller gjenstander kommer til skade. De har derfor en plikt til å gripe inn for å hindre at barnet skader eller plager andre, eller skader seg selv eller eiendom.

Det er imidlertid meget snever adgang til å bruke nødverge eller nødrett, og det forutsetter alltid at det blir utført for å forsvare noen eller noe. Om vilkårene for nødverge eller nødrett er oppfylt, må vurderes i det enkelte tilfellet. Det betyr at eksemplene deres viser til i henvendelsen, alltid må vurderes konkret. Utdanningsdirektoratet understreker at straffeloven **ikke** gir hjemmel for planlagte tiltak med adferdsendrende formål.

I forskrift om rammeplan for barnehage står det at:

Barnehagen skal sikre barn under opplæringspliktig alder et oppvekstmiljø som både gir utfordringer som er tilpasset barnets alder og funksjonsnivå og trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger. Barnehagen skal styrke barns muligheter for læring og aktiv deltakelse i et fellesskap med jevnaldrende. Barnehagen skal ha de fysiske, sosiale og kulturelle kvaliteter som til enhver tid er i samsvar med eksisterende kunnskap og innsikt om barndom og barns behov. Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller.

Dette er også omtalt i utkast til ny forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Hvis barnehagen jobber fortløpende med å utvikle et godt barnehagemiljø til barns beste, kan dette bidra til at man unngår situasjoner hvor barn utsettes for makt og

tvang i barnehagen. For økt kompetanse, konkrete råd og veiledning om hvordan barnehagen bør jobbe i konkrete situasjoner for å sikre barna trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger, finnes det kompetansemiljøer og hjelpeinstanser. For eksempel kan barnehagelærerutdanningen i universitets- og høyskolesektoren være et relevant miljø å henvende seg til for barnehagene. Også PPTs systemrettede arbeid kan ha håndtering av makt og tvang som tema, slik at barnehagene kan få råd og støtte generelt og i konkrete saker. Vår veileder *Barns trivsel – voksnes ansvar* og øvrig veiledningsmateriale på våre nettsider, kan også være til hjelp i arbeidet med å kartlegge situasjoner og barnehagemiljøet og bidra til å skape felles refleksjon.

Vi viser for øvrig til at Helsedirektoratet ga ut veilederen *Barn og unge med habiliteringsbehov* i 2015. Her er tvang og makt for barn i barnehagen grundig omtalt under punkt 2.7. Videre har Fylkesmannen i Rogaland laget en veileder om bruk av tvang og makt i opplæring i 2015. Mange av vurderingene Fylkesmannen gjør her, som for eksempel grensene for bruk av nødverge og nødrett, er overførbare for tilfeller hvor det vurderes eller er brukt tvang og makt overfor barn i barnehage.

Etter det vi kan se, har vi ikke mottatt forespørsler om å utarbeide veiledningsmateriale om tvang og makt i overfor barnehagebarn tidligere. Vi ba derfor om tilbakemelding fra ansatte i barnehager på om det er behov for en nasjonal veileder på Facebook 17. oktober 2016. De få som responderte på dette, svarte ikke på om det er behov for en nasjonal veileder.

Vi mener at barnehageloven, FNs barnekonvensjon og straffeloven setter strenge grenser for hva som er lovlig når det gjelder tvang og makt i barnehagen. Da grensene for dette allerede er godt beskrevet av Helsedirektoratet i deres veileder *Barn og unge med habiliteringsbehov*, mener vi at det ikke er hensiktsmessig med ytterligere veiledere.

Vår referanse: 2016/6362